

KRZYSZTOF DZIETCZYK

ZJAWISKO KORUPCJI JAKO ELEMENT ŻYCIA SPOŁECZNEGO

1. WPROWADZENIE

Niniejszy artykuł ma na celu nie tylko omówienie problemu korupcji, który w niektórych społecznych kręgach został tak mocno zinternalizowany, że osoby biorące udział w tym nielegalnym procederze nie dostrzegają w tym niczego niewłaściwego, ale przede wszystkim zmierza do uświadomienia złożoności tego procederu. Przybliży on istniejący w naszym kraju problem funkcjonowania korupcji, stanowiąc przyczynek do kształtowania inicjatyw obywatelskich przeciwdziałających tym nieprawnym praktykom. Artykuł wskazuje w domyśle również słabe strony państwa, w którym korupcja jest mocno zakorzeniona w strukturach społecznych. Słabość państwa przekłada się na praktyki korupcyjne, dzięki którym możliwe jest załatwienie każdej codziennej sprawy, której załatwienie przez zwykłego obywatela utrudnione jest po prostu przez funkcjonujący w tym państwie system.

2. Powszechność zjawiska korupcji

Warto zadać sobie pytanie, czy może mieć rację bytu kraj, w którym łapówka jest kluczem do załatwienia wszelkich spraw w życiu codziennym, jak chociażby zdania wstępnych egzaminów do szkoły średniej, wyższej, egzaminów końcowych w szkole bądź aplikantury? Czy ma rację bytu kraj, w którym zjawisko plagiatu będzie kluczem do osiągnięcia tytułów naukowych, a diagnoza lub terapia będzie zależna od wręczenia majątkowych korzyści lekarzowi, kraj, w którym publiczne media będą promować określonych polityków, innych natomiast całkowicie marginalizować czy też zupełnie ignorować? Czy ma szansę funkcjonować kraj, w którym o wymiarze sprawiedliwości oraz organach ścigania zwykły obywatel wypowiada się z pogardą? Takich państw jest niestety wiele, a zatem takie kraje mogą istnieć.

Należy sobie jednak zadać jeszcze jedno pytanie, czy w takim państwie można mówić o wolności i społeczeństwie obywatelskim? W tym przypadku odpowiedź będzie przecząca. Nie może istnieć wolne społeczeństwo w kraju, w którym wolność jest niszczona przez korupcję, czyli wówczas, gdy obywatel nie ma zaufania do polityków, wojska, sądów, policji, lekarzy, banków, sprzedawców,

nauczycieli czy dziennikarzy. Zaufanie jest bowiem podstawą społeczeństwa wolnego, a w nim instytucji – policji, szkół, opieki zdrowotnej i innych¹.

Historia uczy, że korupcja nie jest zjawiskiem nowym, charakterystycznym jedynie dla współczesności i że stanowi niezwykle istotne zagrożenie dla społeczeństwa². Praktyki korupcyjne zauważane były już w czasach starożytnych. Politycy zdobywali poprzez działania korupcyjne coraz wyższe stanowiska, a także wchodziłi w posiadanie dużych majątków. W czasach obecnych proceder ten odnosi się do wszystkich grup politycznych, ludzi piastujących wysokie stanowiska zarówno w sektorze firm i przedsiębiorstw prywatnych, jak i publicznych³.

Powszechnie uważa się, iż zjawisko korupcji dotyczy łapówki w postaci korperty wręczanej pod stołem. Tymczasem, termin ten ma wiele znaczeń. Korupcja to w pewnym sensie kupowanie kogoś, a także sprzedawanie siebie lub gotowość do tego. Najnowszą definicją korupcji jest nadużywanie publicznego urzędu bądź pozycji zawodowej po to, aby osiągnąć prywatną korzyść. Dlatego też działaniami o charakterze korupcyjnym można nazwać wszystkie te, które są w sprzeczności z prawem i które związane są z nadużyciem piastowanych stanowisk.

Czynności korupcyjne składają się z kilku zasadniczych elementów. Musi powstać chęć osiągnięcia korzyści, porozumienie, przedmiot, wymiana oraz naruszenie norm. Jak wspomniano, zazwyczaj spotyka się tzw. łapówkarstwo, a więc branie, żądanie, bądź wręczenie korzyści osobistej⁴. Kolejnymi formami są nepotyzm oraz defraudacja, a także płatna protekcja. Przykładem korupcji może być także wykorzystywanie środków budżetowych przez osoby zajmujące się ich rozdziałem lub wydatkowaniem niezgodnie z prawnie określonymi zasadami bądź ich przeznaczeniem.

Korupcja jest niewątpliwie zjawiskiem patologicznym. Bardzo często ludzie potępiają korupcję, jednakże robią to tylko w sposób oficjalny, w rzeczywistości jednak sami częstokroć uczestniczą w tym procederze, chociażby wręczając urzędnikowi łapówkę w celu przyspieszenia zrealizowania jakiejś sprawy.

Słowo „korupcja” wywodzi się z łaciny (*corruptio*) i oznacza zepsucie, przekupstwo, uwiedzenie, przewrotność. Wszystkie powyższe terminy są pejoratywne i oznaczają, że w porządku prawnym, bądź też w kodeksie moralnym stanowią odchylenie od normy.

Korupcja oznacza przyjmowanie majątkowych korzyści za zrealizowanie jakiejś urzędowej czynności. Jest to więc zachowanie negatywne. Ma miejsce wówczas, gdy wykonuje się jakieś czynności życia publicznego, a osoby uczestniczące w procederze korupcji, czyli przyjmujące korzyść oraz tę korzyść wręczające, wkraczają na drogę działalności nielegalnej. W obecnych czasach korupcja zaczyna przyjmować łagodniejszą formę w swoim nazew-

¹ Por. A. Kojder, A. Sadowski, *Klimaty korupcji*, Wydawnictwo Naukowe Semper, Warszawa 2001, s. 12.

² Por. B. Pogonowska, *Elementy etyki gospodarki rynkowej*, PWE, Warszawa 2000, s. 214.

³ Por. M. Jasińska, K. Kurpisz, *Analiza wybranych przepisów prawnych sprzyjających funkcjonowaniu korupcji*, PAN, Warszawa 2001, s. 5.

⁴ Por. B. Pogonowska, *Elementy...*, s. 221.

nictwie, bowiem coraz częściej nazywa się ją zapobiegliwością lub sprytem. Tak uważają ci, co pozyskują określone dobro, łamiąc wszelkie zasady prawne i etyczne. Z kolei, po drugiej stronie w działaniach korupcyjnych znajduje się podmiot skorumpowany, a więc ten, który przyjął zasady realizacji danej publicznej czynności zaproponowane przez podmiot korumpujący. I właśnie po tej drugiej stronie – skorumpowanych – znajdują się podmioty, które piastują poważne funkcje społeczno-polityczne, bądź gospodarcze, a co za tym idzie, to one właśnie rozdzielają przywileje bądź deficytowe dobra⁵. Jeśli kontrakt lub umowa o charakterze korupcyjnym zostaną nawiązane, dochodzi do odejścia od zasad prawnych i moralnych. Dotyczy to zarówno sfery gospodarczej, jak i politycznej. Obie strony transakcji dopuszczają się naruszenia takich zasad, a często podmioty posiadające duże wpływy przekraczają swoje kompetencje i nadużywają zaufania. Dlatego też, przez termin „korupcyjne działania” rozumiane są nieuczciwe decyzje podejmowane na różnych płaszczyznach życia społeczno-gospodarczego. Umowa zawierana pomiędzy korumpowanym a korumpującym, jest najczęściej niejawna, ukryta, ze zrozumiałych względów. Jest to bowiem, jak wspomniano, proceder nielegalny.

3. KORUPCJA JAKO PRZESTĘPSTWO W POLSKIM KODEKSIE KARNYM

Korupcja jest przekroczeniem norm prawnych, zwyczajowych lub moralnych. W wyniku korupcji podmioty mogą osiągnąć niezasłużone korzyści⁶. Bardzo ważnym składnikiem korupcji jest także posługiwanie się (a przez to i nadużywanie) autorytetem osób, instytucji i urzędów. Nadszarpnięty zostaje wówczas wizerunek wymienionych. Ze względu na to, iż korupcja dotyka różnych zachowań, zjawisk oraz sytuacji, korzyści osiągane w wyniku tego procederu są także różne.

Najczęstszą czynnością korupcyjną jest wręczanie łapówki w zamian za uniknięcie kosztów, za obietnice osiągnięcia korzyści (intratne rządowe kontrakty, przecieki z egzaminów). Niemniej częste jest również celowe powodowanie albo tolerowanie niedoborów w zaopatrzeniu po to, aby otrzymać dostęp do towarów deficytowych. Handlowanie „wpływami”, urządzenie pożarów lub awarii, blokowanie kanałów komunikacji pomocy charytatywnej stają się także strefą osiągania prywatnych korzyści. Nie można także zapomnieć o takich działaniach, jak: ustanawianie przywilejów, uzyskiwanie renty, powodowanie zbędnych wydatków, tzw. pranie brudnych pieniędzy oraz nepotyzm, a więc powoływanie się na przyjaciół, krewnych i innych znajomych, którzy pełnią ważne funkcje publiczne⁷.

W polskim kodeksie karnym korupcja jest traktowana jako przestępstwo przeciwko działalności instytucji państwowych oraz samorządu terytorialnego.

⁵ Por. K. Tarchalski, *Korupcja i przywilej*, Wydawnictwo Naukowe Semper, Warszawa 2000, s. 9-10.

⁶ Por. A. Dylus, *Gospodarka. Moralność. Chrześcijaństwo*, Kontrast, Wydawnictwo Fundacji ATK, Warszawa 1994, s. 147.

⁷ Por. A. F. Bocian, *Ekonomia – polityka – etyka*, Wydawnictwo UwB, Białystok 2003, s. 289.

Łapownictwo jest najczęstszą formą korupcji. Prawo karne stanowi, iż łapownictwo może być bierne lub czynne, jednakże obie te formy są traktowane przez kodeks karny jak przestępstwo. Łapownictwo bierne dotyczy przyjmowania łapówki, natomiast czynne polega na jej wręczaniu.

W momencie, gdy podmiot wręcza lub przyjmuje łapówkę, może być – w myśl polskiego prawa karnego – ukarany ograniczeniem wolności, grzywną lub pozbawieniem wolności. Łapownictwo bierne jest określone przez art. 228 §1 k.k. jako sprzedajność. Na mocy prawa, osoba, która dopuszcza się takiego czynu, a więc która łapówkę przyjmuje, może być skazana na karę pozbawienia wolności od 6 miesięcy do 8 lat.

Nie wszyscy, którzy taką łapówkę przyjmują, muszą być ukarani na podstawie przytoczonego przepisu prawnego. Artykuł ten mówi bowiem o osobach, które przyjmują łapówkę, w czasie pełnienia funkcji publicznych, a publicznymi funkcjonariuszami są: Prezydent RP, poseł, senator, radny, ławnik, sędzia, prokurator, notariusz, kurator sądowy, osoba, która orzeka w sprawach o wykroczenie, osoba, która jest pracownikiem rządowej administracji samorządu terytorialnego bądź innego państwowego organu, osoba, która jest pracownikiem organu kontroli państwowej lub samorządu terytorialnego, osoba na kierowniczym stanowisku w innej państwowej instytucji, funkcjonariusz organu, który służy bezpieczeństwu publicznemu lub funkcjonariusz służby więziennej, osoba, która pełni czynną służbę wojskową oraz inni przedstawiciele zawodów zaufania publicznego.

W kodeksie karnym, oprócz czynnego i biernego łapownictwa, mówi się także o korzyściach majątkowych i osobistych czy żądaniu korzyści. Korzyścią majątkową, na mocy art. 115 §4 k.k., są rzeczy, świadczenia majątkowe, prawa. Korzyść osobista, to z kolei korzyść, która nie posiada materialnej wartości. Może to być, na przykład, polepszenie zawodowej sytuacji w zamian za wyświadczenie określonej przysługi. Natomiast żądanie korzyści, to złożenie otwartej oferty przez osobę, która pełni funkcję publiczną, bądź też danie do zrozumienia petentowi oczekującemu na załatwienie jakiejś sprawy, że oczekuje się w zamian określonej korzyści. Wymienione przestępstwa mają związek z czynnościami o charakterze korupcyjnym.

Łapownictwo czynne, z kolei, jest określone przez art. 220 k.k., który stanowi, że kto obiecuje bądź udziela korzyści majątkowej bądź osobistej osobie, która jest na stanowisku publicznym, podlega karze. To przestępstwo jest nazywane przekupstwem. Kodeks karny definiuje także inne formy korupcji, którymi są między innymi: płatna protekcja, określona przez artykuły 230 i 230a k.k., nadużycie władzy – art. 231 k.k., nadużycie zaufania – art. 296, 296a i 296b k.k., przekupstwo związane z wyborami – art. 250a oraz inne przestępstwa.

4. PRZYCZYNY, RODZAJE I SKUTKI KORUPCJI

Aby zrozumieć korupcję, należy zatem zrozumieć uwarunkowania i przyczyny jej powstawania. Jest ona niczym innym, jak chęcią posiadania czy pragnieniem

władzy. Skłonności do korupcji zależą od kulturowych obyczajów, dlatego też ściśle konwenują ze sposobem organizacji życia społecznego. Szczególnie jest to widoczne w krajach, gdzie struktury demokratyczne kształtują się od niedawna, i są tworzone na fundamencie partyjnej bądź rodowej tożsamości. Nie ma tutaj zatem mowy o interesie narodowym. Zatarcie się różnic (bądź ich brak) pomiędzy sferą prywatną i publiczną podsyca działania korupcyjne. Dotyczy to także gospodarki i polityki. Funkcjonowaniu korupcji sprzyjają wszelkie przemiany społeczno-kulturowe, które mają wpływ na destabilizację polityczną i społeczną, nawet jeśli destabilizacja ta jest chwilowa. Im bardziej jednak rozciąga się ona w czasie, tym bardziej przybiera na sile.

Podłożem korupcjogennym staje się również nadmiernie rozbudowany aparat administracyjny ukształtowany w celu spełniania podstawowych funkcji w państwie. Dzieje się to przede wszystkim w okresie transformacji ustrojowej, kiedy to gospodarka planowana wchodzi w system wolnorynkowy. Nie istnieje wówczas wiarygodne ustawodawstwo, powstają luki prawne, dokonują się dynamiczne zmiany prawne, piętrzą się przepisy, a prawo staje się nieprecyzyjne. Dlatego szacunek społeczeństwa do prawa dewaluuje się, a w związku z tym praktyki korupcyjne stają się jedynym skutecznym środkiem do zrealizowania ważnych spraw obywatelskich⁸.

Funkcjonowanie korupcji w życiu politycznym państwa dowodzi, że uwikłana jest w takie praktyki klasa rządząca. Dzięki takiej jej postawie możliwe jest kreowanie lub też realizowanie polityki kosztem nieświadomych niczego wyborców⁹. Podłoże korupcji w życiu gospodarczym, społecznym i politycznym stanowi biurokratyzacja w sferze administracyjnej. Jej nadmierna wielkość i rozbudowana hierarchia powoduje, że wzrasta liczba osób interpretujących przepisy na swoją korzyść, a przez to manipulujących nimi.

Nie bez wpływu na tendencje korupcyjne pozostaje również dziedzina ekonomii. Brak przestrzegania zasad przedsiębiorczości i konkurencyjności w gospodarce może prowadzić do zachowań korupcyjnych. Uczestnicy życia gospodarczego nie zawsze są w stanie nadążyć za rozwojem przestrzeni ekonomicznej, czasem wręcz nie potrafią się w niej odnaleźć. Szybkie tempo rozwoju przedsiębiorczości powoduje, iż niektóre podmioty życia gospodarczego notują straty, stają się niekonkurencyjne i jedynym w ich rozumieniu sposobem wyjścia z kryzysu staje się wejście na drogę korupcji.

Należy podkreślić, że istotnym czynnikiem funkcjonowania korupcji jest upolitycznienie gospodarki. Dzieje się tak wówczas, gdy zapewnia się protekcję osobom z własnego lub współdziałającego ugrupowania politycznego¹⁰.

Przyczyny korupcji mogą być także socjologiczne. Wynikają one z ilości i jakości zmian, jakie dokonują się w życiu społecznym. Bardzo często, traktowane są jako pożyteczny sposób przyspieszenia załatwienia określonej sprawy i nie spo-

⁸Por. *Struktury społeczne a spaczne postawy moralne*, red. A. Marcol, J. Pryszmont, Wydawnictwo Św. Krzyża, Opole 1992, s. 67.

⁹Por. J. Wasilewski, *Współczesne społeczeństwo polskie. Dynamika zmian*, Scholar, WH AGH, Warszawa 2006, s. 366-368.

¹⁰Por. M. Jarosz, *Władza. Przywileje. Korupcja*, PWN, Warszawa 2004, s. 147-148.

tykają się z potępieniem społecznym. Nazywane są prezentem, wyrazami wdzięczności, sponsoringiem, promocją czy stałą współpracą.

Po omówieniu najważniejszych przyczyn korupcji, należy teraz przejść do przedstawienia jej rodzajów. Najczęściej wyróżnia się trzy zasadnicze rodzaje korupcji. Pierwszy, to – wspomniana już – korupcja finansowa, czyli łapówka pieniężna. Drugi, to korupcja materialna będąca inną formą przekupstwa, która polega na tym, że osoba korumpująca wręcza majątkową korzyść w postaci mieszkania, sprzętu elektronicznego, bądź też gruntu lub inne tego typu korzyści. Trzeci rodzaj korupcji dotyczy korzyści pozamaterialnych i oznacza przyznanie awansu zawodowego bądź otrzymanie wyższego stanowiska, co wiąże się z uzyskaniem większego dochodu¹¹. Ten trzeci rodzaj korupcji (pozamaterialnej) świadczy o tzw. korupcji układowej i dotyczy sytuacji, gdy korupcja zaczyna być elementem systemu politycznego. Dzięki działaniom korupcyjnym wzbogacają się przedstawiciele władz publicznych, ich rodziny oraz bliskie im osoby¹².

Niebezpieczny dla funkcjonowania państwa rodzaj korupcji stanowią nadużycia związane z działaniami w sferze wyborczej, samorządowej i legislacyjnej. Zjawisko to, związane z polityką, powodowane jest chęcią zdobycia lub utrzymania władzy przez określoną grupę ludzi lub osobę. Korupcja wyborcza, realizowana zazwyczaj w formie przekupstwa lub sprzedajności, polega na wywieraniu wpływu na wynik wyborów. Na szczeblu lokalnym występuje zazwyczaj korupcja samorządowa. Natomiast działania wpływające na kształtowanie aktów prawnych przez parlamentarzystów określane są jako korupcja legislacyjna, ściśle związana z lobbieniem¹³.

Może się wydawać, że względu na dość duże przerwy między wyborami, korupcja wyborcza jest problemem niewielkiej wagi. Trzeba jednak podkreślić, że skutki, jakie ona niesie, mogą decydować o życiu społecznym, politycznym i gospodarczym na długie lata.

Kolejnym rodzajem korupcji jest korupcja administracyjna, występująca wśród urzędników administracji publicznej oraz realizujących zadania państwa w zakresie usług edukacyjnych, służby zdrowia czy opieki społecznej. Wiąże się ona z korupcją w sferze zamówień publicznych i prywatnych.

W działalności państwowej występuje również korupcja gospodarcza, uzależniona w znacznym stopniu od funkcjonowania i decyzji władzy administracyjnej oraz instytucji państwowych. Inny rodzaj stanowi korupcja koncesyjna, związana z otrzymaniem przez obywatela pozwolenia, koncesji lub licencji na prowadzenie określonej, reglamentowanej przez prawo, działalności gospodarczej. Natomiast korupcja informacyjna dotyczy handlu informacjami przynoszącymi zainteresowanemu dodatkowe korzyści¹⁴.

¹¹ Por. O. Górniok, B. Mozga, *Pojęcie korupcji*, Departament Strategii Kontrolnej NIK, Warszawa 2000, s. 5-11.

¹² Por. A. Kojder, A. Sadowski, *Klimaty korupcji...*, s. 33.

¹³ Por. O. Górniok, *Pojęcie korupcji*, w: *Zagrożenie korupcją w świetle badań kontrolnych Najwyższej Izby Kontroli*, NIK, Warszawa 2000, s. 5.

¹⁴ Por. A. Kamiński, *Konflikt interesów w życiu publicznym*, w: *Dobro wspólne, władza, korup-*

Dokonana prezentacja przyczyn i form korupcji prowadzi do najważniejszego zagadnienia związanego z tym zjawiskiem, którym są skutki, jakie ona powoduje w życiu społecznym, gospodarczym i politycznym. Są to – niestety – skutki negatywne. Najważniejszym z nich jest powstawanie w ludzkiej świadomości bezsensowności honorowania norm i zasad moralnych. Trudno jest jednak zauważyć ten skutek, ponieważ nikt się oficjalnie nie przyznaje do uczestnictwa w czynnościach korupcyjnych¹⁵.

Kolejnym skutkiem korupcji jest destabilizacja uczciwej konkurencji na rynku. Odnosi się to do sytuacji, kiedy to w różnych dziedzinach życia zablokowanie zostają faktycznie lepsi, a ich miejsce zajmują osoby posiadające znajomości. Takie osoby uważa się za sprytne, pozbawione wszelkich skrupułów, które dzięki nieuczciwej postawie mogą zająć w życiu znacznie wyżej, niż osoby faktycznie uzdolnione, ale pozostające bez szans na zaistnienie ze względu na brak właściwych znajomości. W wyniku tego, osoby zdolne spycha się poza margines życia zawodowego albo też innych dziedzin życia społecznego.

W życiu politycznym proceder korupcji może być przyczyną destabilizacji, kryzys polityczny natomiast może, choć nie musi, mieć przełożenie na inne aspekty funkcjonowania państwa na wszystkich jego szczeblach administracji terytorialnej – w powiatach, gminach, miastach i województwach. Obniża to wiarygodność aparatu władzy i staje się przyczyną regionalnych bądź ogólnokrajowych napięć i kryzysów. Zjawisko korupcji dotyczy również kultury prawa. Chodzi tutaj o nieprzestrzeganie prawa przez obywateli kraju. W skrajnych sytuacjach (co nie musi wcale oznaczać, że rzadko) zjawisko korupcji może doprowadzić do kryminalizacji władzy, kiedy to zorganizowane grupy przestępcze wpływają na administrację państwa i jego politykę¹⁶.

5. PRZECIWDZIAŁANIE ZJAWISKU KORUPCJI – ŚWIADOMY OBYWATEL

Wiedza o tym, czym jest korupcja, powinna prowadzić do szukania sposobów przeciwdziałania temu zjawisku. Praktyki korupcyjne, które stają się udziałem obywatela, godzą bowiem w jego godność i uniemożliwiają osiągnięcie dojrzałości społecznej. Życie społeczno-gospodarcze wymaga konkretnych postaw wobec współuczestników tegoż życia. Postaw uczciwych, opartych na jasno określonych, przejrzystych zasadach funkcjonowania społeczeństwa obywatelskiego.

Tak aktywny społecznie i ekonomicznie obywatel, który w sposób świadomy wybiera katalog wartości wyrastający z idei demokracji, jest podmiotem gwarantującym realizację społeczeństwa obywatelskiego¹⁷. W przeciwnym wypadku,

cja, Instytut Spraw Publicznych, Warszawa 1997, s. 52.

¹⁵ Por. A. Dylus, *Gospodarka...*, s. 148.

¹⁶ Por. G. Makowski, *Korupcja jako problem społeczny*, Wydawnictwo Trio, Warszawa 2008, s. 174.

¹⁷ Por. W. Bokajło, *Spółczesność obywatelska jako warunek realizacji idei demokracji*, w: *Europejski przegląd naukowy*, t. 1: *Współczesne problemy Europy*, red. J. Koperek, W. Bokajło, R. Kupczyk, M. Wiliński, Wydawnictwo „Educator”, Częstochowa 2008, s. 230-231; A. Koperek, J. Koperek,

kiedy obywatel nie realizuje norm społecznych wynikających z dobrze rozumianej demokracji, wartości społeczne zostają wypaczone. Uczciwość staje się tylko sloganem, a relacje międzyludzkie stają się jedynie przedmiotowe. Dobre imię człowieka, jego uczciwość oraz przekonania zostają wystawione na sprzedaż po to, aby osiągnąć wysoki status społeczny, wejść w posiadanie dużej gotówki bądź też uzyskać materialny spokój. Należy jednak przy tym pamiętać, iż za działaniami korupcyjnymi kryje się pogarda dla siebie i innych¹⁸.

Jednym ze sposobów przeciwdziałania korupcji może być proces wychowywania do życia społecznego. Dojrzałość społeczną obywateli powinno się kształtować latami, przygotowując kolejne pokolenia do partycypacji w szeroko rozumianym życiu publicznym. Konkretnie i systematyczne działania w tym zakresie pozwolą na ukształtowanie nowego pokolenia świadomych obywateli, co z kolei poprawi funkcjonowanie państwa. Niebagatelną rolę w procesie kształtowania świadomego społecznie obywatela odgrywa państwo, które powinno umożliwić mu udział w decydowaniu i wpływaniu na otaczającą go rzeczywistość społeczną. Stworzenie obywatelom odpowiednich warunków i proces ich wychowywania powinny odbywać się jednocześnie, bo tylko wówczas mogą stanowić podstawę ich zaangażowania i pełnego udziału w życiu publicznym świadczącym o ich dojrzałości etyczno-społecznej.

Świadomy obywatel w państwie demokratycznym nie tylko zdaje sobie sprawę ze swoich uprawnień i możliwości działania na rzecz społeczeństwa, ale konsekwentnie zmierza do ich realizacji. Osoby piastujące dany urząd powinny pozostawać stale pod kontrolą obywateli tak, aby mogli oni rozliczać urzędnika za wykonaną pracę. Podobnie powinno być w przypadku polityków na wszystkich szczeblach władzy, choć wydaje się, że pozostanie to w sferze marzeń zarówno zwykłych obywateli, jak i urzędników czy osób sprawujących władzę i taki system weryfikacyjny nigdy nie zostanie wprowadzony w życie.

W procesie walki z korupcją, istotne jest także ograniczenie immunitetów, a tym samym zwiększenie odpowiedzialności publicznych funkcjonariuszy i polityków. Równie praktyczne będzie zwiększenie kontroli nad finansowaniem partii politycznych, utworzenie odpowiednich procedur, które znacznie zmniejszą możliwość ich wpływania na procesy legislacyjne¹⁹.

Dobro wspólne państwa w kontekście światowej globalizacji z perspektywy doświadczeń ordo-liberałów niemieckich, w: tamże, s. 115-130; A. Koperek, J. Koperek, *Europa regionów – reformy samorządowe w wybranych krajach europejskich*, w: tamże, s. 282-305; A. Koperek, J. Koperek, *Zasady funkcjonowania spółdzielni socjalnych w Polsce (na podstawie Ustawy o spółdzielniach socjalnych)*, w: *Spółdzielnie socjalne jako instrument polityki społecznej państwa*, red. W. Janocha, J. Koperek, K. Zielińska-Król, Wydawnictwo KUL, Lublin 2015, s. 9-28; J. Koperek, *Nowe demokracje i spór o naturę społeczeństwa obywatelskiego*, Wydawnictwo UKSW, Warszawa 2001, s. 204-298; *Rodzina europejska. Filozoficzno-polityczne i społeczno-ekonomiczne uwarunkowania*, red. J. Koperek, Wydawnictwo KUL, Lublin 2011.

¹⁸ Por. J. Zabielski, *Fenomen współczesnej korupcji i jej etyczna ocena*, Wydawnictwo Wszechnicy Mazurskiej, Białystok 2004, s. 28-29.

¹⁹ Por. M. Jarosz, *Władza...*, s. 204-205.

6. OPINIE POLAKÓW NA TEMAT KORUPCJI W POLSCE

Z materiałów o korupcji, które zostały opracowane przez Transparency International²⁰, wynika, iż w państwach Unii Europejskiej, w których zauważono piętno kryzysu ekonomicznego, jak chociażby w Grecji i we Włoszech, korupcja się nasiliła. Wśród 170 państw, które były monitorowane pod względem korupcji, Polska zajęła 41. miejsce. Korupcja w Polsce dotyka życia społeczno-polityczno-gospodarczego w szerszym zakresie niż ma to miejsce w Europie Zachodniej.

Według badań CBOS-u, liczba Polaków, którzy uważają, iż proceder korupcji jest w państwie znaczącym problemem, w ciągu ostatnich trzech lat zmalała. Jednakże liczba osób, które uważają korupcję za duży problem, jest w Polsce nadal wysoka – 83%. Osoby najlepiej zarabiające twierdzą, że korupcja ma niewielki wpływ na życie społeczne w Polsce, z kolei osoby o najniższych dochodach twierdzą, że jest odwrotnie. Osoby zatrudnione w państwowych przedsiębiorstwach oraz w publicznych instytucjach częściej niż osoby zatrudnione w spółkach bądź firmach prywatnych, twierdzą, że waga tego problemu jest niewielka.

Badani twierdzili, iż korupcja najczęściej dotyka polityków (62%), a także służbę zdrowia (53% ankietowanych). 31% ankietowanych twierdzi, że bardzo podatne na korupcję są: prokuratura oraz wymiar sprawiedliwości, 27% stwierdziło, że urzędnicy na szczeblu lokalnym, natomiast 18% ankietowanych uważa, iż skorumpowani są także urzędnicy centralni oraz ministerialni. 21% badanych twierdzi, że środowisko policjantów jest silnie skorumpowane, a tylko 1% myśli tak o wojsku. 13% badanych uważa, że korupcyjne zachowania najczęściej mają miejsce w państwowych przedsiębiorstwach, z kolei 9% w ten sposób myśli o prywatnych firmach.

Ankietowani (90%) uważają, że wysocy urzędnicy państwowi oraz osoby na wysokich stanowiskach w sektorze bankowym, a także w spółkach skarbu państwa znajdują się tam często dzięki protekcji. 80% badanych uważa, że zamówienia rządowe oraz kontrakty są załatwiane znajomym oraz członkom rodziny. 76% twierdzi, iż przekupstwo występuje nader często w przypadku polityków oraz wysokich urzędników i taka sama ilość badanych wskazała na defraudację publicznych środków, które przenosi się do partii politycznych. 77% ankietowanych zauważa, iż kontrakty oraz zamówienia rządowe są zawierane w zamian za korzyści i taka sama liczba badanych wskazuje na nieuczciwy lobbing²¹.

Jeżeli chodzi o środowisko polityków i urzędników państwowych, to respondenci twierdzili, że najczęstszymi zachowaniami korupcyjnymi są nepotyzm (90%), kumoterstwo (80%), uleganie nieuczciwemu lobbingowi (77%), przekupstwo (76%) oraz wykorzystywanie środków pieniężnych pochodzących z budżetu państwa na rzecz własnej partii (76%). Zauważono również, że nasiliło się w pań-

²⁰ Transparency International – międzynarodowa i niezależna organizacja, która zajmuje się badaniem, ujawnianiem oraz zwalczaniem korupcji.

²¹ Por. tamże, s. 5.

stwie poczucie braku zwalczania korupcji wśród polityków (57%). Wzrosło także niezadowolenie z podejmowanych przez rząd działań w tej materii (66%)²².

Niepokojące jest – wspomniane powyżej – poczucie braku walki z procederem korupcji w Polsce. Być może jest ono spowodowane pogorszeniem się sytuacji politycznej oraz niezadowoleniem z rządu, jednakże – jak na razie – przyczyna takich przekonań pozostaje tylko w sferze domysłów, brak jest bowiem aktualnych badań potwierdzających tę hipotezę. 57% ankietowanych twierdzi, iż nie przeciwdziała się korupcji, a 31% uważa, że jest odwrotnie. Aż 66% Polaków źle oceniło działalność rządu w zakresie walki z korupcją. Natomiast 15% respondentów uważa, że w tej walce rząd jest skuteczny. Można także skonstatować, iż osoby, którym bliżej do prawicy, w kwestii walki z korupcją są nastawione bardziej sceptycznie, niż ma to miejsce wśród badanych sympatyzujących z centrum i lewicą.

Pomimo, iż w ciągu ostatnich 3 lat zmniejszeniu uległa liczba osób, które postrzegają proceder korupcji jako duży, to nadal większość Polaków twierdzi, że jest to kwestia bardzo problematyczna. Wciąż w świadomości Polaków funkcjonuje przekonanie, że najbardziej podatna na proceder korupcji jest polityka, a następnie służba zdrowia. Z kolei, środowisko urzędników centralnego szczebla uznano za mniej korupcjogenne niż przez trzema lata.

Wskazane powyżej opinie dowodzą zmniejszającego się w Polsce zjawiska korupcji. Jednakże, problem ten pozostaje ciągle aktualny i obejmuje szereg instytucji państwowych, przez co przyczynia się do funkcjonowania wśród obywateli braku zaufania do państwa i elit rządzących.

7. ZAKOŃCZENIE

Jak wskazano w artykule, korupcja to w Polsce zjawisko dość powszechne. Korupcji, jako zjawiska, zapewne nie da się zwalczyć jedynie za pomocą sankcji karnych. Jak walczyć z tą nielegalną działalnością? Niewątpliwie potrzebna jest kampania, która uświadomi jej szkodliwość społeczną, a równocześnie potrzebne są zmiany w sektorach politycznym i gospodarczym.

Proces wychowania i kształcenia do bycia dojrzałym obywatelem, do upodmiotowienia człowieka w sferze społecznej, to zadanie nie tylko dla instytucji państwowych, ale także dla wszystkich innych instytucji dbających o kondycję moralno-etyczną człowieka²³. Z tej kondycji człowiek czerpie siłę do stawiania się dojrzałym obywatelem, co pomaga minimalizować tendencje do wchodzenia na drogę korupcji. Edukacja antykorupcyjna wzmacniającą społeczeństwo obywatelskie zapewne nie zlikwiduje tego zjawiska całkowicie. Spowoduje jednak jego ograniczenie. Wzmocni tym samym zaufanie obywateli zarówno wobec siebie nawzajem, jak i wobec państwa oraz sił rządzących.

²²Por. Komunikat z badań CBOS: *Opinie o korupcji w Polsce*, Warszawa 2013, BS/105/2013, s. 1-2.

²³Por. H. Skorowski, *Kościół a polskie spory okresu transformacji*, Wydawnictwo UKSW, Warszawa 2009, s. 63-64.

THE PHENOMENON OF CORRUPTION AS AN ELEMENT OF SOCIAL LIFE

Summary

Corruption phenomena constitute a significant barrier to the economic development of Poland. Corruption not only distorts competition processes in the economy, but also hinders the process of integration of the Polish economy with the European Union. In order to achieve rapid development of entrepreneurship and build a strong democratic society it is vital to fight and eliminate this practice.

Keywords: corruption, development, economy, entrepreneurship, democratic society

Nota o Autorze: mgr Krzysztof Dziecnyk – doktorant na Wydziale Politologii UMCS w Lublinie. Magisterium ukończył na Wydziale Nauk Politycznych i Dziennikarstwa Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Zainteresowania naukowe: samorząd gospodarczy, zawodowy i terytorialny, prywatna przedsiębiorczość.

Słowa kluczowe: korupcja, rozwój, gospodarka, przedsiębiorczość, społeczeństwo demokratyczne